

Allen voor allen

Tekst: Hans Beerends

Binnen het geheel van sociale bewegingen die zich de voorbije zeventig jaar richten op vrede en de derde wereld, nemen kerkelijke personen en organisaties een grote plaats in. Neem alleen al dominee Han Hugenholz en pater Simon Jelsma, de oprichters van Novib. Of zie het Interkerkelijk Vredes-beraad, de aanzetter tot de grote anti-kernwapendemonstraties in 1981 en '83.

Naast deze in het oog springende initiatieven ontsponnen zich in de jaren zestig en zeventig vele protestansen en katholieke actie-, lobby- en studiegroepen. Uit al deze losse en vaste samenwerkingsverbanden ontstond in 1987 de stichting Okos (Occumenisch Instituut Kerk en Ontwikkelings-samenwerking). Eind 2018 werd dit instituut wegens geldgebrek opgeheven en voormalig directeur David Renkema heeft de geschiedenis opgetekend in *Geloven in een betere wereld*.

Okos is een Grieks woord en betekent huis, gezin, familie - en precies dat wilde Okos zijn: een huis voor iedereen die zich betrokken voelde bij de strijd tegen armoede en onderdrukking.

Ook in de niet-kerkelijke actiegroepen, waaronder Wereldwinkels in landencomités, bestond een overtuigingswoordzorging van (ex-)kerkelijke en traiderkelike leden. De twee grootste voorlopers van Okos waren Osaai (Occumenisch Studie- en Actiecentrum voor Investeringen) en Ivkos (Interkerkelijk Vormingswerk Ontwikkelingsamenwerking).

De onderzoekers van Osaai - onder wie Renkema - analyseerden de arbeidsomstandigheden, profijt voor aandeelhouders en de voor- en nadelen van investeringen voor

arme landen door het (internationale) bedrijfsleven. Mede op basis van deze rapporten voerde Ivkos samen met andere kerkelijke en niet-kerkelijke derde wereldgroepen politieke campagnes.

Ook voor het behoudende of aanzetende deel van de kerkelijke achterban was het van groot belang dat Osaai kon aantonen dat mensen daadwerkelijk op zeer onrechtvaardige wijze werden behandeld en dat actie daartegen zeker op zijn plaats was.

Kijkend naar al deze onderzoeken en de daaraan gekoppelde campagnes lees je over veel bekende acties die ook door niet-kerkelijke groepen werden gesteund. Zoals acties tegen apartheid, oproep tot verantwoordelijk investeren, de internationale campagne voor het kwijtschelden van schulden aan arme landen (jubilee 2000), campagnes voor voedselzekerheid in samenwerking met het Interkerkelijk Overleg Wereldvoedselzekerheid en de campagne met Fairtrade voor een keurbaar loon voor koffieplukkers op grote plantages.

En heel hoofdstuk is gewijd aan de sociale ethiek waarop Okos zich baseert, te weten: de sociale leer van de Katholieke Kerk en de sociale ethiek van de oecumene.

Daar eerste komt tot uitdrukking in pannelijzen en encyclicen, te beginnen bij *Retrum Noivum* uit 1961, de eerste rondzendbrief die armoede niet langer wilde oplossen door liefdadigheid maar door het geven van een rechtvaardig loon, tot aan *Pacem in Terris* uit 1963 en *Populorum Progressio* uit '67. De laatste twee brachten, die sterk uitgingen van mensenrechten, werden in Latijns-Amerika door een aantal dictaturen verboden en

door bisschoppen die zich uitspraken voor de bevrijdingsethologie met grote instemming ontvangen. In Nederland, kan ik mij herinneren, werd *Pacem in Terris* gedrukt en verspreid door de Praefatisitsa Socialistische Partij.

De oecumenische ethiek begint bij de Social Gospel-beweging in de Verenigde Staten. Samen met vijfhoonderd vertegenwoordigers van kerken uit 71 landen kwam zij in 1925 in Stockholm bijeen en sprak zich uit voor het streven naar een rechtvaardige wereld. Die intentie is later tijdens vele bijeenkomsten herhaald. In 1948 werd de Wereldraad van Kerken opgericht onder leiding van de Nederlander Willem Visser 't Hooft - een stimulans voor de ontwikkeling van politieke steuncampagnes, met name in de protestantse kerken.

Tot slot spreekt Renkema de hoop uit dat de christelijke en algemeen menselijke gedachten over rechtvaardigheid en menswaardigheid op een of andere wijze doorgaan en bijgevoerd een aanzet hoe dat kan plaatsvinden. Gezien de altijd terugkerende verkracht van naar recht en menswaardigheid strevende personen en groepen kan men daarop vertrouwen. Laten we beginnen met de huidige neoliberale mentaliteit van 'ieder voor zich' te veranderen in de christelijke en socialdemocratische mentaliteit van allen voor allen.

David Renkema
Geloven in een betere wereld
Standaard, 160 blz.
15 euro

Een betere wereld begint bij goede bedoelingen

Tekst: Hans Beerends

Eerder verschenen er artikelen, scripts en boeken over fairtrade-acties, maar nu heeft historicus Peter van Dam die ontwikkeling wetenschappelijk benaderd en weergegeven in het boek *Werkeldverbetert*. Van Dam vindt de fairtradebeweging een van de meest succesvolle bewegingen van de laatste vijftig jaar.

In het voorwoord legt hij uit waarom andere historici er nooit onderzoek naar deden; zij schreven volgens hem liever over grote gebaren die mooie beelden opleverden dan over voorzichtige hervormers. Ook bij geëngageerde historici die vanaf de jaren zeventig hun aandacht verlegden van de top van de samenleving naar het gewone volk, bleef het uitzonderlijke bepalend.

Dus wel aandacht voor Provo, the Beatles en de rookbom, maar niet voor de beweging die eerlijke handel helpt. De conclusie: 'Een brede middengroep van gematigde opvattingen en kleine gebaren ontbrekt in ons geschiedbeeld, terwijl ingrijpende veranderingen juist daar te vinden zijn.'

Van Dam toont de politieke vragen en discussies die binnen de beweging speelden. Wat is de verhouding tussen verkoop als doel en de armen te helpen of verkoop als middel om winkeliers te informeren, ofwel de relatie vorming en actie? Hebben we wel of geen contact met commerciële bedrijven? Steunen we vooral kleine boeren of ook arbeiders of plantages?

Deze discussies noemt Van Dam 'schippen' en dat begrip acht hij positief. Het laat zien, stelt hij, dat we ons gangbare beeld van sociale bewegingen moeten bijstellen. Ze begonnen niet altijd radicaal om vervolgens steeds pragmatischer te worden. In de beweging voor eerlijke handel gingen pragmatisme en idealisme sinds haar ontstaan hand in hand.

Wat volgt is een verhandeling over de verkoop van kunstnijverheid uit derde wereldlanden in 1959 door een groep Katholieke jongeren in Limburg. De daaruit ontstane ideeën impoortorganisatie Steun Ontwikkelingsstreken ziet Van Dam als de kern van de beweging in Nederland. Vervolgens: hoofdstukken over de rituelisatie, de Wereldwinkels, de koffieacties en ten slotte over de laatste loot van de beweging: de Schone Kleren Campagne.

'In feite verkocht de Wereldwinkel informatiefolders aangeplakt op pakken eerlijke koffie'

De meeste feiten zijn bekend, maar toch komen uit de wetenschappelijke speurtocht van Van Dam zaken naar voren die minder of helemaal niet bekend waren. Hoewel de beweging van eerlijke handel bestaat uit diverse organisaties, beschouwt Van Dam al die initiatieven als één beweging: de keer op keer afwisselende van maatschappelijke ontwikkelingen via steeds nieuwe invalshoeken naar hoedschap van eerlijke handel overbrengt.

Het hoofdstuk over de Wereldwinkels heeft als kop 'Papier' en dat is leuk gevonden: in feite verkocht de Wereldwinkel informatiefolders aangeplakt op handwerkproducten of op pakken eerlijke koffie, thee en suiker. Dat daarover ook heftige discussie

is gevoerd, blijft niet onvermeld.

Helaas geeft Van Dam bij de beschrijving van het tienjarig bestaan van de Wereldwinkelbeweging in '79 een onvolledig beeld. Dat jubileum werd in de Dspohal in Hilversum samen met alle solidariteits- en landcomités gevierd onder de slogan 'Maak een begin met echte ontwikkelingshulp'. Van Dam stelt dat de beweging daarmee duidelijk wilde maken dat men niet meer pleiteert voor hervorming van de wereldhandelsstructuur, maar voor hervijding van honger, armoede en onderdrukking.

Omdat ik bij de organisatie betrokken was, weet ik dat dit een verkeerde interpretatie is. De slogan bevatte namelijk twee hoofdscapen: men wilde zeer zeker het pleidooi voor de genoemde structuurhervorming handhaven en bovendien het actielarakter van de Wereldwinkels benadrukken, maar daarbij toonde de leus dat er wel kritiek was op de huidige ontwikkelingshulp maar dat men niet zoals de CNV, de nsp en een radicale studentengroep de gehele hulp afkeerde.

Werkeldverbetert biedt een goed beeld van alle ups en downs van de beweging. In de eindconclusie geeft Van Dam adviezen die mij uit het hart zijn gegrepen: de beweging moet zich blijven richten op het veranderen van de spelregels van de markt en niet blijven hangen in de verkoopomgeving. Want, zo luidt zijn slotzin: 'Goede intenties en een pak eerlijke koffie is niet genoeg, maar kan wel een stap zijn naar een betere wereld.'

Peter van Dam
Werkeldverbetert
AUP, 320 blz.
22,99 euro